

KAPRONCZAY KÁROLY: A SZABADSÁGHARC KORÁBÓL SZÁRMAZÓ PUSKAGOLYÓ¹

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével, közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteménye 1975 januárjában egy szabadságharc idejéből származó puskagolyóval gyarapodott, amit 1849. július elején – az ácsi csatában – Labát János honvéd szemébe lőttek. A sérülés következtében Labát elvesztette jobb szemét, de a golyó fennakadt a járomcsonton és az egykori honvéd – félve a felelősségre vonástól – közel tizenkilenc esztendőig nem fordult orvoshoz. A puskagolyó eltávolítására 1869. március 31-én került sor, amikor is Bernolák József² szemorvos, a szemészeti műtétten magántanára a trepanálásnál használt tirefommal megfürta az eltört járomcsonttal összefort puskagolyót és eltávolította. Az esetet leköszölte a ‘Gyógyászat’-ban, de írt erről a ‘Pesti Hírlap’ is, aminek hatására Andrássy Gyula miniszterelnök megtekintésre elkérte a puskagolyót.

Az esetről Bernolák a következőket írta:

„...Múlt hó 31-én a kir. magyar tudomány-egyetemben megjelent előttem Labát János 40 éves nógrádi születésű szolga ember, ki azelőtt 21 évvel a magyar szabadságharcban mint honvéd közvitéz a magyar hadsereg szolgálatában állott. A nevezett harcban egyénünk jobb szemét puskagolyó következtében elveszté, az egészen elpusztult, de a szem külzugában a golyó megakadt és azon egész időtartalom alatt mai napig bennfeküdt. A nevezett egyén az orvosi segínyt megakartá nyerni megyéjében, de az ottani orvosok által egyenest Pestre küldetett, hol is nekem jutott a szerencse az egyént következő jelen állapottal láthatni:

Az egyén jobb szemtekéje egészen elsorvadt majdnem egy harmadrésznyire, úgy, hogy a beesett szemhéjjak egészen ráfeküsznek az elpusztult szemre, a szemhéjak egymástól el nem

¹ Forrás: Kapronczay Károly: A szabadságharc korából származó puskagolyó. = Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 80 (1976) pp. 117–118.

A szerző által felhasznált irodalom:

A mesék fehér nagyapója – Bernolák József 90 esztendőről, emberekről, gépekről. = Magyarország, 1934. dec. 16.

Bernolák József: Golyó bennléte a szemben. Eltávolítás, gyógyulás. = Gyógyászat, 1869. pp. 225–226.

Bernolák doktor csodálatos operatioja. = Pesti Hírlap, 1869. ápr. 5.

Gróf Andrássy Gyula miniszterelnök megtekintette [a] Bernolák József doktor által kioperált golyót. = Pesti Hírlap, 1869. máj. 18.

² Bernolák József (1844–1935). 1844. júl. 28-án született Gölniczbányán. Iskoláit Eperjesen, Nagyváradon és Nagyszombaton végezte. 1861-ben beiratkozott a pesti egyetem orvosi karára, ahol 1866. október 17-én orvosdoktorrá avatták. 1867 májusában sebészettől és szülészettől, decemberben szemészetből tett vizsgát. Végzése után négy esztendeig a szemészeti klinikán tanársegéd, közben 1867 júliusában Graefe berlini intézetében járt tanulmányúton. 1868-ban magyarra fordította Scheurenburg szemészeti könyvét és ennek alapján egyetemi magántanári képesítést szerzett. 1870-ben Schordan-féle ösztöndíjjal európai tanulmányútra ment (Bécs, Lipcse, Heidelberg, Bonn, Párizs és Prága), majd Pesten magángyakorlatot folytatott. Többek között Táncsics Mihály is a betege volt. (Antall József: Adatok Táncsics Mihály szemműtétéhez. = Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 44 (1968) pp. 127–131.) 1872-ben Kassán telepedett le, ahol még ebben az évben törzsorvosi ranggal belépett a hadseregbe. 1896-ban a Honvédelmi Minisztérium V. Egészségügyi Osztályának parancsnokává nevezték ki és 1897. október 27-én vezértörzsorvossá léptették elő. 1905-ben nyugdíjazását kérte. 1935. április 11-én hunyt el Budapesten. Számos szemészeti közleményt jelentetett meg, amelyek elsősorban a szemészeti műtéttenal foglalkoztak.

távolíthatók, mivel szervileg összefüggésben állanak a szemtekével, szálagosan összenőttek, úgy, hogy tökéletesen szemhéjszál-összenövés jött létre a szemtekével. (symblepharon.) A szemhéjak bőre egészen besülyedt, felvéve az elsorvadt szem alakját. A külső zugban a járomcsontnak megfelelőleg egy krajcárnyi terjedelmű folytonossági hiány látható, mely nyíláson át egy fehéres, ólomszínű, sima felülettel bíró testet engedett látni és kitapintani. A fehéres testet körülfoglalo külbőr, mely a halánték és arcbőr részeiből állott, fekélyesedett szélekkel birt.

Az eset ritkasága miatt az egyénnek ajánlottam a kórodai felvételt, mit ez azonban elfogadni nem akart; sőt ellenkezőleg sürgette az idegen test eltávolítását. Három orvostudor jelenlétében hozzá kezdtem az eltávolításhoz, gondosan felszabadítva a golyó szabad széleit az odatapadt bőrtől a domború élű szike nyelének tompa végével, mely csekély fokú vérzéssel járt. Midőn már ekkép a golyóhoz kissé hozzáférhettem, alkalmaztam kisebb nagyobb magfogókat, hogy talán ily módon erős húzás által ki lehetne venni. Az erős húzásban közép nagyságú fogót meg is görbítettem, de a golyó helyéből nem is mozdult; a fogó minduntalan lecsúszott, előbbre tolni pedig nem lehetett.

Egy más eszközhöz kellett folyamodni, melylyel ki is vittem az eltávolítást. A lékezésnél használt fűró u.n. tirefom eszembe jutott, melylyel a kilékezendő csontdarab megfúratik. A golyó közepére alkalmazva a fűrót, a mig birtam 3–4 meternyire³ befúrtam az ólomban és megerőtetett húzással végtére el volt távolítva az idegen test. Megvizsgálva a sebet, azt találtam, hogy callusképződés által a golyó egészben betokoltatott, a toknak hátsó falát az eltört járomcsont hátfelé összehorrt két vége képezte; magán a golyón szintén észlelhetni callusképződés nyomait.

Az egyént azután lefektettem és folyamatos jeges borogatásokat alkalmaztam; 24 óra eltelte után többé vissza nem tarthattam és így kellett elbocsátanom.

A nevezett műtetre a egyént jelen nagy fájdalmai készítették, melyek 20 évig nála semmi kellemetlenséget nem okoztak. Mintegy 10–12 héttel a heg felfakadt és a golyó felülete előtérbe lépett.”

³ Korabeli sajtóhiba. A golyón 4 mm-es fűrás látható.